

mr. a.h. van namen

[p. 89]

mr. a.h. van namen

geboren te Amsterdam in 1913, HBS B, staatsexamen, Rechten VU, 1938 advocaat te Amsterdam, tijdens de oorlog lid van de centrale leiding van Vrij Nederland, 1945/46 directeur van het weekblad Vrij Nederland, 1946 opnieuw advocaat te Amsterdam, 1959 tot heden rechter in de Arrondissements Rechtbank te Amsterdam. Sekretaris van de Stichting 1940/45 vanaf de oprichting tot 1965, daarna voorzitter. Na de oorlog lid, later

voorzitter van de Landelijke Eereraad voor de Illegaliteit geweest en lid van de Perszuiveringskommissie.

'Ik was advocaat in Amsterdam en opgevoed in het gereformeerde "gezagsgetrouwe" milieu'. De heer van Namen lijkt even gereserveerd als korrekt. We hebben afgesproken in het Kurhaus, in een ruimte waar de gasten hun korrespondentie kunnen afdoen en met uitzicht op zee. Mr. van Namen vertelt dat Jan Kassies hem in oktober '40 vroeg mee te helpen aan een illegaal blad, Vrij Nederland. Wat hij deed en bleef doen tot mei '41. Toen werd de groep gearresteerd. Ik was op kantoor. Moeder belde mij van huis uit op. Moeder voelde nattigheid, hoewel ze niets van mijn activiteiten af wist. Ik ontsnapte aan arrestatie. Daarna ben ik in aanraking gekomen met mensen, die ik helemaal niet kende. Met o.a. mr. Okma uit Amsterdam en met Ed de Neve, en ik hoorde dat een studentengroep van de Vrije Universiteit ook bezig was met Vrij Nederland. Door gemeenschappelijke activiteiten kon het blad in juni verschijnen, zodat het zou lijken of de mensen, die gearresteerd waren, er niets mee te maken hadden. In augustus '41 was ik bij zeer betrouwbare boeren in Groningen. Via zijn meisje kwam ik daar

[p. 90]

in contact met een verbindingsman van de studentengroep, Wim Speelman. Hij zei: ik heb een vent, die wordt later vast minister - dat was Van Randwijk -, ik zal zorgen dat je daarmee in contact komt. Dat gebeurde en de kennismaking lag bij ons onmiddellijk goed. Ik kende zijn boeken *Burgers in nood*, dat in christelijke kring was ingeslagen als een bom, en *Een zoon begraaft z'n vader*. Ik voelde voor zijn gedachtengang. In oktober '41 was de historische vergadering waar dr. Van der Molen, Wim Speelman, Henk Hos, Jan H. de Groot en anderen bij waren, en toen heeft Van Randwijk de conceptie gegeven van wat wij met Vrij Nederland moesten doen. De christelijke en humanistische waarden verdedigen, samen en op gelijk niveau met andersdenkenden. Daarom moeten wij, zei hij, het geen christelijk blad noemen. En hij zei ook: onze strijd tegen de Duitsers moet positief zijn, gedragen door de democratische gedachtengang. Hij was in zijn ideeën altijd de mensen een stap vooruit, wat natuurlijk ook zijn bezwaren meebracht.

Tussen ons werd het een grote vriendschap. Ik was heel anders, een veel sekundairder natuur. Voor mij was in onze samenwerking duidelijk de tweede rol weggelegd, en die aksepteerde ik meteen. Iedereen deed dat in onze omgeving. We

maakten Vrij Nederland, en we hadden relaties met de Vonk-groep en met de 'Lunterse kring' van o.m. theologen. De eerste brochure, die Van Randwijk samen met Buskes en mr. Okma schreef (Ons kind In gevaar). ging over de houding, die schoolbestuur en onderwijzend personeel aan moesten nemen. Hij was in '41 nog onderwijzer in de Jordaan. Zijn vrouw was van al zijn activiteiten op de hoogte. Maar '42 werd hij gearresteerd. Hij heeft toen zes weken gezeten, maar zich ondanks de zware verdenking er uit weten te kletsen. Hij was niet bang voor leugens, gelukkig.

Ik was het toen nog *wel*. Dat was nog een probleem in '41 voor de oude kalvinistische wereld: mocht je liegen als je gearresteerd werd? Als ik in '41 gepakt was, zou ik niet weten of ik dat toen al had kunnen opbrengen... liegen. Toen Van Randwijk vrij kwam had dat tot gevolg dat we ons over dat liegen hebben

[p. 91]

beraden. Toen is juffrouw Kohlbrugge naar Zwitserland gegaan, ook om van Karl Barth antwoord te krijgen op de vraag of we mochten liegen. De brochure die tot doel had dit probleem van de protestantse volksgroep op te lossen, is toen door ons in tienduizend exemplaren verspreid.'

Vertelt, steeds met iets gereserveerds in houding en stem, dat Van Randwijk, na de ervaring opgedaan met de S.D., begon met de mentale voorbereiding, training en veiligheidsmaatregelen. 'Drie maanden later dook hij met zijn vrouw onder in Den Haag en verdikkeme, nauwelijks waren ze daar of de tweede arrestatie volgde. Dat ging zo. In die tijd schreef ik de buitenlandse overzichten in Vrij Nederland', ik luisterde dagelijks naar de engelse zender. We waren door de engelse tweede-front-pagina nogal optimistisch. In die zomer van '42 was er een weekend-konferentie in Noordwijk, in het buitenhuis van mevrouw Van der Molen. Onderwerp: wat we met Vrij Nederland na de oorlog zouden doen...

Zondag zou ook Jan de Groot komen met Wim Speelman en Henk Hos. Maar later bleek dat er een overval in Amsterdam was geweest, en Hos en Speelman waren onvindbaar. Zaterdag zeg ik: ik ga morgen om half acht weg. Ik ga naar de kerk in Scheveningen. Terwijl ik in die kerk zit, is er een overval in het huis in Noordwijk. De Duitsers waren Jan de Groot gevolgd. Ze werden allemaal gearresteerd, maar ze waren allemaal nog zogenaamde legale burgers. Ik was de enige, die bekend was bij de S.D. en gezocht werd. Ik kom om half drie in Noordwijk terug, keurig

gekleed, de Deutsche Zeitung onder de arm en ik zie Ada voor het raam. Ze plukt aan het gordijn en wrijft over haar buik. Ik denk: wat doet Ada gek. Henk stond naast haar en reageerde ook vreemd. De S.D. zat achter ze in de kamer! Ik ben gewoon doorgelopen... Ik had een gevaarlijk vodje papier in m'n zak. In miljoenen stukjes. Ik dacht wel, toen ik doorliep: als ik nou een revolver had, schoot ik de heleboel overhoop. Ja, wat denk je op zo'n moment. Ze zijn allemaal naar Arnhem gebracht. De volgende dag was Ada vrij, na drie dagen Jan de Groot en Van Randwijk. En een maand later dr. Van der Molen en dr. Nolte. De hele klub. De mannen, die

[p. 92]

de Duitsers zochten, Hos, Speelman en ik hadden ze niet gevonden. Toen zijn Henk en Ada definitief ondergedoken en Gé van der Molen ook. Toen is in Amsterdam een drukker opgepakt, en er volgden nog meer arrestaties.

Dat was het crisisjaar van het verzet. Het was ook het jaar van de geestelijke crisis. De veiligheidsmaatregelen waren onvoldoende. Van Randwijk heeft toen instructies opgesteld, die ook restrikties van het werk inhielden. Speelman en Hos wilden daar niet aan. Ze wilden naar gewapend verzet, ze droegen revolvers. Wij waren voor houden wat je hebt, konsolideren. Dat was een: duidelijk meningsverschil.' Stilte. 'Het tragische dieptepunt kwam toen Hos en Speelman werden opgepakt met anderen en behalve Speelman, die wist te ontsnappen, doodgeschoten. Ze zijn verraden door een man, die een belangrijke positie in de O.D. bekleedde. Ik heb, daarvan nog onwetend, een gesprek met die verrader gehaa, Padjé werd hij genoemd. Het was 6 januari 1943. Hij deed een beetje gereserveerd. De volgende dag hadden we weer afgesproken, maar hij verscheen niet, daarna weer niet.

Kort daarop hoorde ik dat hij gelijkwideerd was. Ik weet niet wie het gedaan heeft en wie er bij geweest is. Hij was met een joods meisje verloofd. Ze waren samen met Goedhart bij een poging om naar Engeland te gaan gepakt. De Duitsers hebben hem gechanteerd: anders schieten we je meisje dood. Ik heb in de gevangenis voor hetzelfde probleem gestaan, toen ze dreigden met mijn ouders en zieke broer. Maar ik kon er tegen, dank zij de mentale training. Dat is een van de grootste verdiensten van Van Randwijk geweest, dat hij die mentale training voorop heeft gesteld.' Zwijgt.

'Ik ben nu op de gebeurtenissen vooruitgelopen. Er was dus een meningsverschil bij Vrij Nederland. Wim Speelman was gearresteerd, maar in de donkere winter van 1942 op 1943

ontsnapte hij uit de gevangenis. Hij begon met Trouw. Kijk, in 1942 had Van Randwijk in juni een gesprek met Bruins Slot gehad. Bruins Slot had bezwaren tegen Vrij Nederland, omdat het te weinig christelijk was. Er was, zei hij, behoefte aan een christelijk blad. Zo kwam Trouw in 1943.

[p. 93]

Van Randwijk was een krachtige figuur, geestelijk waren maar weinig mensen tegen hem opgewassen. Zijn methode van redeneren was één zoeken naar de waarheid met het gevolg dat hij het ene ogenblik naar links, het andere naar rechts ging. Als je nou maar voldoende in de gaten had, dat het hem te doen was om de waarheid... Hij zei gisteren de dingen wel eens anders dan eergisteren, maar hij mocht het! Dat heeft natuurlijk spanningen opgeroepen in het contact met zijn vrienden. Dat wil niet zeggen, dat hij in praktische zaken zo deed. Daarin had hij het vermogen, vooruitte denken. Ook dat veroorzaakte wel spanning. Hij had iets diktatoriaals. Dat wil zeggen, hij kon van vrienden wel wat hebben maar als hij hun opmerkingen niet waardeerde, dan gingen ze onder de tafel. Tjonge, dan vlogen de vlammen er af. En dat betrof vooral... Zwijgt.

‘In het verzet van 1943 had Van Randwijk de “image” gekregen van: in Vrij Nederland is een vent die is kommunist. Ik kan wel begrijpen hoe dat is ontstaan; door de spanningsvelden.

Hij trad nogal fors op. Tegenwoordig zou je zeggen: als een christen-radikaal. Maar in christelijke kring kon men dat niet pruimen. Hij was twintig jaar vooruit.

Het gevolg van Trouw was, dat we een groot deel van het verspreidingsapparaat aan Trouw verloren. Dus moesten we voor aanvulling zorgen, en dat is gebeurd. Mr. J. Cramer werd onze ‘reizende ambassadeur’.

De volgende jaren zijn niet meer zo markant. Je kreeg de onderduikers, distributie-overvallen, er kwamen illegale bladen bij. Met al die groepen (vooral met Het Parool) hadden we de beste samenwerking. Van Randwijk ontwikkelde zich tot een geestelijke leidsman van het verzet met Van Heuven Goedhart en Frans Goedhart. We kregen veel steun van intellectuelen uit allerlei kringen om te schrijven; De Gaay Fortman voorzag ons ook van kopij.’

Vertelt, steeds uiterlijk zeer gesloten, dat Van Randwijk en zijn vrouw in 1943 op de Prinsengracht gingen wonen in het huis van Ds. Oorthuys. Dat Ada van Randwijk werd gearresteerd.

‘Toen heeft Henk het zwaar gehad. Hij wist dat Ada werd

[p. 94]

vastgehouden om hem. De Duitsers gingen via Ada zoete broodjes bakken. De leiding moest beloven de krant stop te zetten. Wij stelden als tegeneis dat alle gevangenen, ook uit Duitsland, zouden worden vrijgelaten; dat aksepteerden ze niet. Toch is Ada ten slotte vrij gekomen. Ze speelde het fantastisch, ze heeft de hersens goed bij elkaar gehouden. 't Was wel een heel mooie tijd, je leerde elkaar op leven en dood kennen. De laatste twee jaar hebben we het hardst gewerkt. De oprichting van de Stichting '40-'45 speelde een rol, en het dagelijks bulletin na Dolle Dinsdag. Van Randwijk was een veeleisend man, ook voor zichzelf.'

Vertelt, nadat ik hierop aangedrongen heb, van zijn eigen arrestatie... 'Twaalf januari 1945... We hadden vergadering van de (toen) Stichting '40-'44. Toen zijn we verraden. We vluchtten de tuin in, lieten onze tassen op tafel liggen. Zes tassen, de mijne lag bovenop en er zaten tien nummers van Vrij Nederland in, die ik had willen uitdelen. Ik werd gekoppeld aan Smallenbroek. Bij mijn eerste verhoor hield een kommandant van het doodskoppenregiment uit Italië de loop van een tommiegun op me gericht, en vroeg welke tas van mij was. Ik zei: 'Die is er niet bij'. Dat was de training. Het was het begin van het spel dat ik gelukkig heb kunnen volhouden in de gevangenis. Ik heb alles ontkend. Een keer werd ik gehaald. Ze drukten me tegen de deur van een cel, zodat ik door het 'oog' naar binnen kon kijken. Ze zeiden: 'Wie is dat?' Ik zei: 'Ik ken hem niet'. Het was Wim Speelman. Hij lag de bijbel te lezen. Ik ben misschien wel de laatste geweest die hem gezien heeft. Diezelfde avond is hij gefusilleerd. Ik was natuurlijk bang. Goeie morgen, elke dag was het: vanavond om half zes is het Jouw beurt, maar als je bekennt... De laatste tijd was het: we hebben je moeder en je zieke broer gevangen. Ik kon er goddank tegen. Alweer die training! In die tijd heeft Van Randwijk het heel moeilijk gehad. Ik was zijn naaste medewerker. Niettemin heeft hij toen prachtige artikelen geschreven. Ik ben in Amsterdam blijven zitten, want Van Randwijk had kans gezien met Lages te spreken. Ik zou uitgewisseld worden tegen een door de B.S. gevangen genomen

[p. 95]

N.S.B.-burgemeester. Toen zijn Ada en Henk daar naar toe gegaan, maar die burgemeester was al dood...

Ik zat in de afdeling ter dood gedoemden, de

hemelbestormers noemde men ze daar, en ik ben daar blijven zitten tot het eind van de oorlog. Aan een 'proces' deed men toen niet meer. Zes mei, tien uur 's avonds, ben ik vrij gelaten. Ik was de persoonlijke gijzelaar van Lages. Lages heeft dat in zijn proces ontkend, maar ik weet het zeker. Van Randwijk heeft hem opgebeld en gezegd: 'Als Van Namen om 10 uur niet vrij gelaten is, schieten we je op de Apollolaan overhoop'. Van Randwijk had de macht. Hij had toen met Overhoff eigenlijk de leiding van het verzet in Amsterdam. En om 10 uur werd ik uit mijn cel gehaald. 'Gratuliere, Sie sind frei'.

De volgende dag ben ik in de auto van Bert Bakker, met de vlag voorop, naar de Watergraafsmeer gereden. Ik was de eerste van de oude in 1941 gevangen genomen groep uit Watergraafsmeer die terug was. En dinsdag 8 mei gingen we aan het werk. Van Randwijk had een prachtig pand op de Keizersgracht laten bezetten, en daar zijn we op 17 mei met ons weekblad uitgekomen. Toen hebben we samen ontzaggelijk hard gewerkt, dag en nacht. Er zijn ook harde woorden gevallen, want het waren voor ons heel andere ervaringen met veel problemen. Aan het eind van 1946 ben ik weer advocaat geworden. Het abonnementen-aantal was bijna honderdduizend. Toen zijn Elsevier en De Groene teruggekomen, en toen kwam in 1947 de grote klap: de politieke akties. Van Randwijk schreef zulke duidelijke artikelen tegen het beleid van de regering, we verloren duizend abonnees per dag.

Hij was mijlenver vooruit, ook met de bijbelbenadering. Geloven, zei hij, is hopen. Hij kon niet met mensen praten die van alles zo zeker waren. Hij verafschuwde de Colijn-rechtlignigheid en waardeerde een man als Buskes, wiens harnas van ander staal was, en mensen die blijk gaven van twijfel in het geloof aan de vroegere zekerheden. Hij durfde het woord geloven niet tegen een ander uit te spreken, omdat hij het niet wilde identificeren met 'zeker weten'. Hij is met Geelkerken meegegaan. Mijn vader

[p. 96]

liep toen de kerk van Geelkerken uit onder het bidden.. Ik was 13 jaar. Vader zei tegen zijn jonge zoon: 'Ga mee de kerk uit'. Toen ik student was, zei ik: 'Ik ga naar de bioskoop'. Vader zei, en hij meende het oprecht: 'Kan je daar sterven, jongen?' Kijk, daar heeft Van Randwijk tegen gevochten.

Hij wou geen minister worden. Hij vond dat hij vrij moest zijn. Hij zei: 'Ik wil morgen tegenspreken, wat ik vandaag gezegd heb'. Niet iedereen zou dat kunnen zeggen. Stel je voor, dat ik het zei. Ik

ben na de oorlog sekretaris van het hoofdbestuur van de Stichting '40-'45 geworden, die ook de zorg had voor de erebegraafplaats.

Vijftien jaar geleden besloten we tot het oprichten van een monument op de erebegraafplaats met tekst. Ik heb Henk gevraagd die te schrijven. Het was de tijd van de oorlog in Algerije, men sprak over franse mishandelingen, en hij zat toen al in over de spanningen in Afrika. Hij zei: 'Ik denk er niet aan'. Een jaar later vroeg ik het nog steeds. Weer niet. Toen zei ik: 'Henk, we nemen een ander'. Diezelfde avond ging hij ervoor zitten en kwam het er ineens uit.

Kommunisten en antirevolutionairen waardeerde hij het meest. De P.v.d.A. vond hij een kompromis. Zijn uitgeverij Djambatan heeft geleefd bij de gratie van Van Randwijk. Hij wás Djambatan. Hij leidde alles. Het leek wel een beetje overheerserig soms... maar men aksepteerde het graag, omdat hij het niet voor zichzelf deed. De laatste tijd was hij minder... was hij bedachtzamer. Z'n energie was toen al een beetje aan het opbranden. Hij is verbrand door verterend vuur, en dat is in de oorlog aangestoken. Hij is zeker door miljoenen mensen gelezen en heeft een groot stuk geestelijke verantwoordelijkheid gedragen. Daar heb ik altijd diep respect voor gehad. De gesprekken met b.v. Van Heuven Goedhart waren op hoog niveau. Dat was nationale politiek van belang in de huiskamer. En dat manifest van Het Parool en Vrij Nederland, het politieke manifest over de problematiek van de ontwikkeling na de oorlog...

Zijn sociaal-politieke conceptie getuigde van vaart en visie. En twee jaar daarvoor stond hij als onderwijzer voor de klas!

[p. 97]

Dat is geen verdienste, maar genade. Het is een calvinistische uitspraak, die ook voor Van Randwijk een diepe waarheid had. Geen enkele daad die je doet, is verdienste. Daarom, Van Randwijk was zeer begenadigd.

Ik heb van de oorlog gelukkig niets overgehouden. Soms moet ik wel es denken aan - ach, laat ik maar geen namen noemen, ze zijn allemaal dood - van wie ik de laatste woorden heb opgevangen. Ik bemoei me niet met politieke zaken. Ik ben rechter, ik zie, luister en denk. Politiek interesseerde me, maar praktisch deed ik er weinig aan. Dat is misschien één van de redenen, dat ik zo goed met Van Randwijk kon opschieten. Tussen ons was achting, waardering, echte vriendschap, ook al zagen we elkaar de laatste jaren minder.

[p. 98]

